

«Земельна складова розвитку інтегрованих структур у науковій спадщині М.М. Федорова»

Сьогодні, говорячи про наукову спадщину Миколи Миколайовича Федорова, важливо розуміти, що йдеться не просто про дослідника земельних відносин. Фактично М.М. Федоров був серед фундаторів сучасної української земельної реформи та тих науковців, які заклали методологічну основу функціонування сучасного аграрного сектору України.

Для мене особисто Микола Миколайович був не лише видатним ученим, а й Учителем, наставником та науковим керівником моєї кандидатської і докторської дисертацій. Саме тому я добре пам'ятаю його головну тезу: **земля в аграрній економіці - це не просто ресурс, а основа всієї системи господарювання.**

ФЕДОРОВ МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ

Вчений у галузі аграрної економіки, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН, заслужений діяч науки і техніки України

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ з 2008 року

- Дослідження з проблем розвитку земельних відносин та підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель.
- Удосконалення законодавства, формування ринку земель, методи економічної та грошової оцінки земель.
- Праці – понад 400 праць, у тому числі 77 монографій.

НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПУБЛІКАЦІЇ

- Учасник підготовки важливих наукових документів і стратегій розвитку АПК та сільських територій України.
- Співавтор двотомного видання "Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві" (теорія, методологія, практика).
- Автор та співавтор понад 5 наукових праць.

ПІДГОТОВКА НАУКОВИХ КАДРІВ

- Під керівництвом захищено кандидатську дисертацію.
- Успішно працюють над докторськими дисертаціями докторанти.
- Сприяє підготовці високо кваліфікованих науковців для аграрної сфери України.

ЗАКОНОДАВЧА ТА ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

- Участь в опрацюванні законопроектів у сфері земельних відносин та аграрної економіки.
- Член робочих груп, комітетів Верховної Ради України.
- Активна участь у формуванні державної аграрної політики.

КЛЮЧОВІ ДАТИ ТА ФАКТИ

- 1936** – Народився 25 травня в с. Катеринівка Барвінківського району Харківської області.
- 1956** – Після закінчення Полтавського сільськогосподарського інституту працював на різних посадах у колгоспі ім. Калініна Барвінківського району Чернігівської області.
- 1960–1966** – Працював головним агрономом у сільському господарстві Пролетарського району, територіальним колгоспно-радянським управлінням Гадяцького району (Полтавської області).
- 1966–1987** – Завідувач відділення економічного факультету Української сільськогосподарської академії і працював заступником з економічних проблем у галузевому інституті економіки (1966–1967 рр.).
- 1987–2008** – Наукову діяльність розпочав у наукових та аграрних установах УНДІЕОСГ (1987–1990 рр.) та інших організаціях системи АПК.
- з 2008** – Завідувач відділу земельних відносин ННЦ "Інститут аграрної економіки".

★ **1998** – Присвоєно почесне звання "Заслужений діяч науки і техніки України".

👤 **2016** – Обраний членом-кореспондентом Національної академії аграрних наук України.

“ Свою діяльність спрямовую на розвиток наукових засад земельних відносин та підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель для сталого розвитку аграрної сфери України. *М. М. Федоров* ”

ЕКСПЕРТ У ГАЛУЗІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН | НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РІШЕНЬ | НАСТАВНИЦТВО ТА ПІДГОТОВКА НАУКОВИХ КАДРІВ | АКТИВНА УЧАСТЬ У ФОРМУВАННІ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

ПРАЦІ – ПОНАД 400 ПРАЦЬ, У ТОМУ ЧИСЛІ 77 МОНОГРАФІЙ

І сьогодні ця теза є абсолютно актуальною.

Микола Миколайович Федоров належав до числа науковців, які не просто аналізували земельну реформу, а безпосередньо формували її концептуальні засади. Саме його наукові підходи стали фундаментом переходу від адміністративно-командної системи

землекористування до ринкової моделі земельних відносин. Це кропітка, рутинна, як правило невидима але в своїй основі фундаментальна праця яка ним була згенерована і впроваджена у практичну законодавчу площину аграрної економіки.

За його участю були розроблені:

- механізми паювання земель;
- підходи до формування приватної власності на землю;
- економічні засади орендних відносин;
- методики нормативної грошової оцінки земель;
- концепція ринку земель сільськогосподарського призначення;
- механізми економічного регулювання використання земельних ресурсів.

Він був одним із авторів ключових законодавчих рішень:

- Закону України «Про плату за землю»; Закону України «Про оренду землі»;
- Закону України «Про оцінку земель»; Земельного кодексу України;
- указів Президента щодо паювання земель та прискорення земельної реформи.

Загалом у доробку Миколи Миколайовича майже 400 наукових праць та зокрема 77 монографій.

Фактично сучасна система земельних відносин України значною мірою базується на тих наукових підходах, які були сформовані Миколою Миколайовичем Федоровим.

Однією з ключових ідей М.М. Федорова було розуміння землі не лише як природного ресурсу, а як економічного активу та базової складової аграрного капіталу.

Сьогодні це виглядає очевидним, але в період трансформації аграрного сектору України саме ці підходи стали основою формування сучасних інтегрованих аграрних структур.

Сучасні агрохолдинги, вертикально інтегровані компанії, кооперативні та виробничі об'єднання фактично формуються навколо земельного ресурсу.

І якщо дивитися ширше, то всі процеси в аграрній економіці:

- операційна діяльність; інвестиційні рішення; кредитування;
 - капіталізація підприємств; формування земельного банку;
 - податкова функція держави
- починаються і завершуються питаннями землі.

Саме це одним із перших системно обґрунтував М.М. Федоров.

Особливо важливо, що він сформував фундаментальні підходи до реалізації класичної тріади правомочностей власності на землю:

- володіння;
- користування;
- розпорядження.

Саме ці три складові сьогодні є точкою відліку: для операційної діяльності аграрних підприємств; для розвитку орендних відносин; для функціонування інтегрованих структур; для інвестиційної діяльності; для земельного ринку; для податкової системи держави.

Без чіткого визначення прав на землю неможливі: довгострокові інвестиції; кредитування; розвиток аграрного бізнесу; капіталізація агровиробництва; стабільне функціонування інтегрованих структур.

І саме це М.М. Федоров розумів ще на початку земельної реформи.

Побудова сучасної аграрної компанії, її операційна ефективність, можливість стратегічного планування та розвитку інтегрованих структур безпосередньо залежать від стабільності земельних відносин.

Фактично земельні відносини формують основу інвестиційного середовища в аграрному секторі.

Жоден стратегічний інвестор не заходить в агровиробництво без розуміння:

- структури землекористування;
- гарантій прав на землю;
- стабільності орендних відносин;
- механізмів розпорядження земельними активами;
- державної політики у сфері земельних відносин.

По суті земельні відносини є фундаментом довіри до аграрної економіки.

І саме це ще на етапі становлення земельної реформи розумів М.М. Федоров. Він наголошував, що ринок земель не може існувати виключно як механізм купівлі-продажу. Земельні відносини потребують системи державного регулювання, інституційної стабільності та запобіжників.

І сьогодні ми бачимо, що ці питання залишаються надзвичайно актуальними.

Чи потрібні сьогодні запобіжники в земельних відносинах? Безумовно так.

Мова йде не про обмеження розвитку, а про: захист національного земельного ресурсу; недопущення надмірної концентрації земель; збереження конкурентного середовища; забезпечення прозорості ринку; довгострокову стабільність агровиробництва; збереження родючості ґрунтів.

Саме тому багато підходів, які закладав М.М. Федоров, сьогодні виглядають не просто актуальними, а стратегічно важливими для майбутнього українського аграрного сектору.

Якщо говорити безпосередньо про агрохолдинги, то їх формування стало можливим саме завдяки тим трансформаціям земельних відносин, фундамент яких створювався у 1990-х роках.

Українська модель агрохолдингів базується насамперед на:

- консолідації земельного банку;
- орендних відносинах;
- вертикальній інтеграції;
- концентрації капіталу та управління.

Фактично агрохолдинг - це система, де навколо земельного ресурсу об'єднуються: виробництво; логістика; елеваторні потужності; переробка; трейдинг; фінансові інструменти.

Але базою цієї системи залишається земля.

Саме тому М.М. Федоров одним із перших науково обґрунтував:

- економічну природу земельного капіталу;
- роль оренди у формуванні великотоварного виробництва;
- необхідність стабільності землекористування;
- інституційні засади земельного ринку;
- державне регулювання концентрації земель.

Фактично сучасна модель аграрного виробництва України функціонує на тих принципах земельної консолідації, розвитку орендних відносин та економічного регулювання земельного ринку, які були науково обґрунтовані ще в роботах Миколи Миколайовича Федорова.

І сьогодні, коли ми говоримо про розвиток агрохолдингів, інвестиції, земельний ринок чи капіталізацію агровиробництва - ми фактично продовжуємо працювати в тій методологічній системі координат, яку формував Микола Миколайович Федоров.

Світла пам'ять про Миколу Миколайовича назавжди залишиться у його науковій школі, учнях та розвитку української аграрної науки.

Список використаної літератури:

1. Данкевич А. Організаційно-економічні складові раціонального господарювання. Економіка АПК. 2011. № 6. С. 22 – 27.
2. Зубець М. В. (ред.). Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і західному регіоні України. Київ: Аграрна наука, 2010. 944 с. ISBN 978-966-540-293-0.
3. Методичні рекомендації щодо оптимізації виробничої структури високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області / Р. І. Рудик, Т. Ю. Приймачук [та ін.]; Інститут сільського господарства Полісся НААН. Житомир, 2016. 97 с.
4. Dankevych A. Background and basic principles of agricultural holdings. Ekonomika APK. 2011. Vol. 5. P. 139 – 147.
5. Данкевич А. Напрями підвищення ефективності господарської діяльності агрохолдингів. АгроІнКом. 2011. № 4 – 6. С. 76 – 79.
6. Dankevych A. Development of integrated structures in agriculture: monograph. Kyiv: NNC IAE, 2011. 350 p.
7. Данкевич А. Роль агрохолдингів у соціальному розвитку села. Агросвіт. 2011. № 12. С. 30 – 35.
8. Denysiuk O., Svitlyshyn I., Tsaruk I., Vikarchuk O., Dankevych A. Diversification in the enterprises' activities for sustainable development in the agricultural sector. Rivista di Studi sulla Sostenibilità. 2022. Vol. 2. P. 85 – 102. DOI: <https://doi.org/10.3280/RISS2022-002007>.
9. Данкевич А. Орендні земельні відносини у сільському господарстві. Економіка АПК. 2006. № 5. С. 63 – 69.
10. Данкевич А. Особливості розвитку земельних відносин в умовах концентрації землекористувань. Землеустрій і кадастр. 2011. № 2. С. 34 – 39.
11. Данкевич А. Проблеми та перспективи розвитку орендних земельних відносин у сільському господарстві. Землеустрій і кадастр. 2004. № 1 – 2. С. 88 – 92.
12. Данкевич А. Напрями удосконалення орендних земельних відносин у контексті розвитку агрохолдингів. Землеустрій і кадастр. 2011. № 1. С. 21 – 28.
13. Данкевич А. Розвиток земельних відносин у сільському господарстві. Економіка АПК. 2007. № 7. С. 47 – 50.
14. Данкевич А. Інституціональне забезпечення розвитку агрохолдингів. Інституціональні засади трансформацій в аграрній сфері: матеріали XIII річних зборів Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників (20 – 21 червня 2011 р., м. Київ). Київ: ННЦ “ІАЕ”, 2011. С. 628 – 633.
15. Данкевич А. Удосконалення земельних відносин в аграрній сфері. АгроІнКом. 2007. № 5 – 6. С. 120 – 122.

16.Данкевич А. Розвиток орендних земельних відносин в умовах корпоратизації.
Землевпорядний вісник. 2015. № 10. С. 34 – 39.

ЗАПРОШЕННЯ

Шановні колеги!

Запрошуємо Вас прийняти участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції

**«Розвиток земельних відносин у науковій спадщині
члена-коресподента НААН
Миколи Федорова
(до 90-річчя з дня народження)»**

*яка відбудеться 26 травня 2026 року в Національному науковому центрі
«Інститут аграрної економіки».*

Дата проведення: 26 травня 2026 року

Початок: 11-00

Місце проведення: ННЦ «Інститут аграрної економіки» (ННЦ ІАЕ), он-лайн:

<https://us02web.zoom.us/j/81187127166?pwd=ynehggP8Im5JhHWKgRBBpbgnnwLk07.1>

Ідентифікатор конференції: 811 8712 7166

Код доступу: 236939

Програма заходу:

Час доповіді	Доповідач		Назва доповіді
11:00 – 11:10	Лупенко Юрій Олексійович, д.е.н., проф., академік НААН	–	Вступне слово
11:10 – 11:20	Москаленко Анатолій Михайлович, д.е.н., проф., чл.- кор. НААН, віцепрезидент НААН	–	Привітання учасникам Конференції від Президії НААН. М.М. Федоров як дослідник проблем раціонального використання сільськогосподарських земель
11:20 – 11:30	Нечипоренко Олександр Миколайович, д.е.н., проф., чл.-кор. НААН	–	Наукова спадщина Миколи Миколайовича Федорова
11:30 – 11:40	Саблук Петро Трохимович, д.е.н., проф., академік НААН	–	М.М. Федоров – організатор досліджень земельних відносин в ННЦ ІАЕ
11:40 – 11:50	Гайдуцький Павло Іванович, д.е.н., проф., академік НААН		Внесок М.М. Федорова у наукове забезпечення політики земельних відносин
11:50 – 12:00	Третяк Антон Миколайович, д.е.н., проф., чл.-кор. НААН		Привітання від ВГО «Спілка землевпорядників України». Роль М.М. Федорова як вченого та одного із фундаторів сфери оцінки земель у формуванні світоглядних інтересів у галузі земельних відносин України

12:00 – 12:10	Шпичак Олександр Михайлович , д.е.н., проф., академік НААН	–	Значення наукового доробку Федорова М.М. – у проведенні земельної реформи в Україні
12:10 – 12:20	Дорош Іосип Мирославович , д.е.н., проф., академік НААН	–	Роботи М.М. Федорова у розвитку економічної складової землеустрою
12:20 – 12:30	Малік Микола Йосипович , д.е.н., проф., академік НААН	–	Внесок Федорова М.М. в наукове забезпечення розвитку сільських територій
12:30 – 12:40	Добряк Дмитро Семенович , д.е.н., проф., академік НААН	–	Підтримка М.М. Федоровим підготовки землевпорядників у ВЗО України
12:40 – 12:50	Ходаківська Ольга Василівна , д.е.н., проф., академік НААН	–	М.М. Федоров – провідний розробник методик оцінки земель в Україні
12:50 – 13:00	Кісіль Микола Іванович , к.е.н., проф.	–	Вплив наукової роботи Федорова М.М. на інвестиційну діяльність в АПК
13:00 – 13:10	Коновалов Іван Васильович , к.е.н., проф.	–	Підтримка М.М. Федоровим заходів щодо землезабезпечення розвитку фермерства в Україні
13:10 – 13:20	Патика Наталія Іванівна , д.е.н., проф.		Роль наукової спадщини Федорова М.М. у соціальному захисті селян
13:20 – 13:30	Зяць Віктор Мефодійович , д.е.н., ст.н.с.	–	Значущість робіт М.М. Федорова у розвитку інституційної бази земельних відносин
13:30 – 13:40	Кошкалда Ірина Віталіївна , д.е.н., проф.	–	Харків'янин М.М. Федоров та підтримка ним підготовки молодих науковців у галузі земельних відносин
13:40 – 13:50	Бойко Лариса Миколаївна , д.е.н., доцент	–	М.М. Федоров як провідний дослідник регуляторної політики у сфері земельних відносин
13:50 – 14:00	Данкевич Андрій Євгенович , д.е.н., проф.	–	Земельна складова розвитку інтегрованих структур у науковій спадщині М.М. Федорова
14:00 – 14:10	Сапич Вадим Іванович , д.е.н., проф.	–	Відносини власності на землю у науковому спадку М.М. Федорова
14:10 – 14:40	Нефіксовані виступи (співробітники відділу, колеги, друзі)		
14:40	Нечипоренко Олександр Миколайович , д.е.н., проф., чл.-кор. НААН	–	Підсумки конференції

Контактна інформація:

Email: v_zayats@ukr.net

Телефон: + 38 (044) 526-04-76

Вебсайт: <http://www.iae.org.ua/>